

vroeg, en op wier rekening men al te gader de elementen kon stellen, die men later, als in der menschen natuur aanwezig, voor zijn voorstelling van den rechtsoorsprong behoeven zou. Haeckel ging hierin zelfs zoo ver, dat hij niet aarzelde, de eerste kiemen van alle religie, zedelijkheid en kunstzin tot zelfs in de nooit geziene protozoen en electronen als aanwezig te onderstellen. Nu is deze aldus opgevatte Evolutieleer een theorie, waaraan geheel ten onrechte, doordien er enkele gegevens in zijn, die haar aanbevelen, een tijd lang schier algemeene geldigheid is toegeschreven; een dunk die nu reeds ten deele verliep. Doch in geen geval geeft de Evolutieleer hier uitkomst. Immers ook al wil men deze voorstelling handhaven, ook dan zelfs blijft het zelfbedrog, waarin men zich verwacht, in misleidende kracht zich zelf gelijk. Dit zou niet zoo zijn, indien de Evolutionisten hun eere aan het toeval verpand hadden, en hun stelsel alzoo medebracht, dat in de wording van het saamgestelde uit het enkelvoudige elke regel of regelmaat ontbrak. Doch dit juist gedooft hun stelsel niet. Alle nieuwe vorming heeft krachtens den eisch van dit stelsel plaats naar vaste wet. Zelfs de theorie der „sprongen” heft het onmisbare van deze wet niet op, maar versterkt er den klem van. Men is er niet mede af, met aan te nemen, dat het al uit een vormlooze grondstof opkwam. Niet alleen toch het opkomen uit die stof, met het naar vaste wet gevarieerde, maar het bestaan zelf van die grondstof, met de aan haar inhaerente actie, eischt verklaring. Vanwaar is die stof? Welke is haar oorsprong? En hoe kwam in die stof zeker vermogen in actie, en zulks wel met de wet, waaraan die actie beantwoordt. Al aanstonds roepen deze beide vragen, ook al daalt ge in de allereerste stofdeeltkens tot de microben af, om een voldoend en afdoend antwoord. Reeds die oorsprong moet van hoogere orde zijn dan al het materieel bestaande, en dit niet alleen, maar in die eerste oorzaak of oorsprong moet geweest zijn gedachte en wil, en die wil met macht verbonden. Reeds in den overgang uit het nog geheel vormlooze tot den meest primordialen vorm openbaart zich het denkbeeld, om de eerste stof zóó te scheppen, dat er het motief in schuilt om èn daad-actie èn wilsactie in zulk een bepaalden vorm in het leven te roepen. En gaat men nu van die minimaal gevormde elementen over op de meer gevarieerde en rijker saamgestelde en tot sterker actie bestemde, dan moet in dit alles een gedachte van aller dingen samenhang, variatie en actie, op wat wijze dan ook, aan-